

ОСАД ОЧАГ

№ 7 (126), июль 2015 года

Ежемесячная газета региональной общественной организации «ЛИГА АЗЕРБАЙДЖАНЦЕВ САМАРСКОЙ ОБЛАСТИ»

ГАЗЕТА, СТАВШАЯ НАШЕЙ СВОЕОБРАЗНОЙ «ШЕНГЕНСКОЙ ВИЗОЙ» В ЦИВИЛИЗОВАННЫЙ МИР

26 июня 2005 года в самарском Доме дружбы народов «Лига азербайджанцев Самарской области» провела торжественное мероприятие, посвященное 135-летию первой азербайджанской газеты «Экинчи». Первый номер газеты, как известно, вышел 22 июля 1875 года, но, учитывая наступившие летние каникулы, тогда мы юбилей отметили примерно на месяц раньше.

Прошло десять лет. Хочется сказать «не верится». Вроде бы звучит банально, но это действительно так. Мы тогда так далеко не заглядывали, но надеялись, по крайней мере некоторые из нас, что через десять лет мы будем более сильными, более сплоченными, более организованными. Кто-то, возможно, торжество по случаю 140-й годовщины «Экинчи» представлял себе в одном из крупнейших залов города. Увы, этого не случилось...

Но любопытно другое: как представлял себе свой народ, свою страну в двадцать первом веке великий наш предок Гасан бек Зардаби? Окажись Гасан бек в наши дни в Азербайджане, он,

вероятно, удивился бы тому, как актуальны и сегодня многие публикации созданной им газеты. Но этот факт вряд ли его радовал бы...

Этот номер «Очаг» посвящает газете «Экинчи». Мы не даем справочного материала об истории первой нашей газеты, теперь его легко можно найти в Интернете. Мы публикуем избранные статьи и заметки из газеты «Экинчи», полностью сохраняя орфографию оригинала. Советуем обязательно читать. Даже те, кто получил образование в Азербайджане, убедятся, что о Зардаби, о газете «Экинчи» наши знания были весьма скупы и поверхностны. Мы тогда лишь можем считать культурной нацией, если великие наши предки, как Ахундов, Зардаби, Мамедкулизаде, станут для нас не только культовыми именами, но и учителями и ориентирами.

В заключение хотим напомнить, что первая печатная газета появилась в Китае в восьмом веке...

BİZ ZAMANI DƏYİŞMƏKDƏN SAXLAYA BİLMƏRİK

«Экинчи» qəzetinin bina olmasının səbəblərindən o qəzeti çap etmək barəsində göndərdiyimiz elanmadə danışdıq. Əlbəttə, o səbəblərdən savay buna qeyri səbəblər də çəxdir. Amma onları burada ismən adlamaq məqdur deyil. Ona görə də səbəblərdən danışmağı lazım bilməyib xahiş edirik ki, «Экинчи» qəzetinin əvvəlinci nömrəsində o qəzetin məzmunundan güftü edək. «Экинчи» qəzetində bu aşağıda adlanan fəsilər olacaqdır. Əvvəlinci fəsilə daxiliyyə olacaqdır, yəni qəzetin munişisinin öz tərəfindən yazılan şeylər olacaqdır. İkinci fəsilə əkin və ziraət xəbərləri olacaqdır, yəni bizim və qeyri vilayətlərdə olan əkin və ziraətlərdən, onları əkin becərməkdən, onları əkin becəran vaxtda işlənən əsablardan, əkin yerin şuxm etməkdən, əkin yerin qüvvətli etməkdən ötrü o yerə qeyri şeylər qarışdırmaqdan, xülasə, əkindən və əkini biçib götürüb qurudub döyüb saxlamaqdan danışmaq olacaqdır. Həmçinin bu ikinci fəsilə maldarlıqdan və mallardan əmələ gələn şeylərdən danışmaq olacaqdır, yəni bizim və ya qeyri vilayətlərdə nə qism mallar saxlamaqdan və ya nə tövr saxlamaqdan və onlardan əmələ gələn şeyləri nə tövr yaxşıraq əmələ gətirməkdən danışmaq olacaqdır.

Üçüncü fəsilə elm xəbərləri olacaqdır, yəni elm və imtahan yolu ilə aşkar olan, məsələn, insanın bədəninin və malına nəfi olan xəbərlərdən danışmaq olacaqdır. Əvvəla, ticarət xəbərləri olacaqdır, yəni bizim vilayətimizdə və ya qeyri vilayətlərdə bir şey, məsələn, buğda filanşəhərdə və ya filan kənddə nə qiymətə və nə tövr satmaqdan xəbər verəcəkdir. Sani, bizim rusiya dövlətinin və qeyri dövlətlərin politika xəbərlərindən danışmaq olacaqdır, yəni padşahların və onların vüzəralarının aralarında olan danışqlardan, dövlətlər arasında olan cənglərdən xəbər verəcəkdir. Salis, Rusiya dövləti tərəfindən öz tabelarına sadir olan hökmlərdən xəbər verəcəkdir. Rabe, bizim kənd sudlarında ya mirovoy süudda və ya okrujnyoy südda qət olan işlərin ümdəsinin qətnaməsi olacaqdır. Xamis, yuxarıda zikr olan xəbərlərdən savay hər bir vilayətdə aşkar olan məzhur naxoşluq və yanqu, ya oğurluq və ya qeyri qisim xəbərlərdən danışmaq olacaqdır.

Bu məzmununda qəzeti müsəlmanlar üçün vacib bilib onun zəhmətini və zərərini qəbul edib başlayırıq və müsəlmanların anlıyan və pişrov kəslərindən iltimas edirik ki, xalqa bu qəzeti oxumağa mane olmasınlar, bəlkə səy etsinlər ki, onu oxuyan çox olsun. Bu təvəqqeyi anlıyan kəslərdən elədiyimizə səbəb oldur ki, bizə məlumdur bizim müsəlmanlar həmişə öz anlıyan kəslərinin əziz tutub onların sözlərinə əməl ediblər. Əlbəttə, anlıyan və pişrov kəslərə lazımdır ki, xalqın bu etibarına xəyanət etməyib onun gözləri açılmağa səy və kuşə etsinlər. Dünya bir şeydir ki, həmişə dövrən edir və insan bu tövr dünyanın gərdisinə görə gərək habelə öz rəftarını da dəyişdirsin, necə ki, məsəldir deyirlər zamanə sənə saz olmasa, sən zamanəyə saz olginən. Pəs olmaz ki, dünyada həmişə bir qayda ilə rəftar olsun. Bizim zamanənin dəyişilməyi, əlbəttə, hər anlıyan kəsə məlumdur və bu tövrə zamanənin dəyişilməyi bizim ilə deyil, həmçinin biz qadir deyilik ki, zamanəni dəyişilməkdən saxlayaq. O kəslər ki, həmişə bizə etibar edib bizim sözlərimizə əməl ediblər, zamanə dəyişildiyinə görə gün-gündən tərəqqi edib irəli gedirlər. Onların belə irəli getməyinə mane olmaq, yəni onları keçən zamanənin qaydası üzrə saxlamaq məsləhət deyil, ona görə ki, yolu onlar bizsiz də gedəcəkdirlər. Pəs bizim anlıyan və pişrov kəslərə eyni məsləhətdir bu yolu onlar ilə bir yerdə getsinlər, ta ki onların tez tərəqqi etməyinə səbəb olsunlar və buna görə gələcəkdə də həmçinin onlara pişrov olsunlar.

22iyul 1875

МИР ИМЕЕТ СВОЙСТВО МЕНЯТЬСЯ, МЕНЯТЬСЯ НЕОБХОДИМО И НАМ

Эта статья является передовицей первого номера первой азербайджанской газеты «Экинчи», в которой вкратце излагается редакционная политика нового издания. Г.Б. Зардаби предполагал, что в газете будет несколько разделов. В разделе «Внутреннее» редакция намеревалась публиковать материалы, написанные собственными корреспондентами. В разделе «Земледелие и садоводство» должны были быть размещены статьи и заметки о сельском хозяйстве, об уходе за разными растениями, о способах хранения плодов и овощей. Третий раздел отводился научной тематике. Также газета намеревалась сообщать своим читателям о важных решениях императорского двора, о приговорах, которые выносятся мировыми и окружными судами.

Передовица обращается ко всем образованным и имеющим авторитет в обществе соплеменникам, чтобы те не мешали людям читать эту газету, верно полагая, что такие недоброжелатели обязательно будут. В ней содержится просьба содействовать распространению первого национального печатного издания. Главная цель газеты, как можно понять из передовицы – способствовать тому, чтобы люди менялись, чтобы они соответствовали потоянно изменяющемуся, обновляющемуся миру. «Мир имеет свойство меняться, исходя из этого свойства, человек тоже должен меняться. Как принято говорить: если мир не соответствует тебе, ты должен соответствовать миру. Изменение мира не от нас зависит, мы не в силах остановить движение вперед. Те люди, которые нам доверяют и к нам прислушиваются, по мере того, как меняется мир, они тоже двигаются вперед. Нельзя их заставить жить по порядку и правилам прошлого, прошедшего времени, они все равно и без нас пройдут этот путь. И мы советуем всем здравомыслящим и передовым людям, чтобы они способствовали тому, чтобы их сограждане быстрее вступили на путь прогресса и этот путь они прошли вместе с ними».

GÖRMƏYƏNLƏR ELƏ BİLİRLƏR Kİ, QAFQAZ CƏNNƏTDİR VƏ İNSANLAR KEFDƏDİRLƏR

merib ucu dişlənməkdən gödəlmis dəyənəklər ilə özümüzü qoruy-aqoruy ay hacı, gəl – deyib fəryad edirik. Hacı «ay it, ay it» - deya başında öküzü çulu çölə çıxıb, bizi tanıyıb, qazmaya gətirib öz qızı Tükəzə deyir: ay qız, ayağa dur, əziz qonaqlar üçün yer qayır.

17 yaşında qırmızıyanaq, tərğöycək qız gözlərini oxvalaya durub iki eşşək alığı gətirib buxarının qabağında bizim üçün qoyub hacının buyurmağınə görə başlayır bizə aş bişirməyə. Buxarının qabağında oturub qazmaya baxırıq. Onun bir küncündə bir yaralı keçi və iki təzə doğulmuş həzəv bağlanıb. Bir küncündə qarıcıq eşşək yanı xotuxlu bağlanıb. Bir küncündə hacının tulası doğub öz küçüklərini əmizdirir. Divanın üstə köndələn bərkimni ağacın üstə 5-6 toyuq yatıb. Hacı buxarının qabağında çömələnib qabaq qəlyanı rahatlayıb başında od qoyub bizə verib danışır. O cümlədən öz övratı Şahpəri vəfat etdiyini belə nağıl edir: bu yayda biz dağda olan zaman rəhmətlik Şahpəri naxoşlayıb gecə nalə edirdi. Bizim qız da yatmışdı. Gördüm çöldə itlər bərk basır. Nə qədər səslədim, olmadı. Çölə çıxıb heç kəsi görməyib, itlərə acıqlanıb, içəri girib, gördüm başına döndüyüm Şahpəri Allah rəhmətinə gedib. Mən evi yıxılmış heç bilmisəmmi ki, itlər basan Əzrail imiş, çıxıb itlərin ağzından onu qurtarmışam, o boynu sınmış alağın o biri tərəfindən girib Şahpərinin yanını alıb gedib...

Ey bu kəlmələri oxuyan, dəxi bəsdir, bizim hacı başqa danışdığı sözlərdən və Tükəzə bişirdiyi aşdan danışmıram, amma bunu ərz edim ki, Allah a aş heç kafirə nəsib və hacını kimsəyə həmsəhbət etməsin.

8 sentyabr 1876

В этой зарисовке автор описывает азербайджанский крестьянский быт в зимнюю пору. В начале выражается негодование по поводу того, что люди, которые никогда не были на Кавказе, представляют его как земной рай, а жизнь здесь – как сплошное наслаждение.

Дальше рассказывается о посещении одного из из селений зимой, когда кругом все покрыто снегом, вечером виден только дым, поднимающийся над крестьянскими избами. Все заняты делом: кто-то чистит снег в загонках, кто-то загоняет скот в сараи, кто-то готовит похлебку собакам, кто-то занимается врачеванием коров, которых укусили волки. Гостей в своей просторной землянке принимает некий гаджи, который приходится кирвой одному из них. Гаджи вдовец, еду гостям готовит его семнадцатилетняя дочь. В одном углу землянки привязана ослица с осленком, в другом расположилась собака, которая совсем недавно оценилась. Тут же два теленка... Гаджи предлагает своим гостям кальян. Рассказывает о том, как умерла жена: собаки вдрог залаяли, он вышел, утихомирив их, вернулся – жена лежит мертвая. Понял, что собаки давеча лаляли на Азраила. Воспользовавшись тем, что он успокоил собак, ангел смерти обошел землянку, вошел с другой стороны и отнял жизнь у Шахпери...

Для любого, который знает толк в прозе, не должно быть сомнений, что эта зарисовка является настоящей художественной литературой, ранней азербайджанской прозой. Ранней, в то же время зрелой. Надо учесть, что до прозы Джагила Мамедкулизаде оставалось еще два десятилетия...

Подробности быта в этой миниатюре даны чрезвычайно точно и кинематографически зримо. Зарисовка производит тяжелое впечатление, но это – жизнь наших не очень далеких предков, о которой так мало письменных свидетельств, что каждое из них представляет особую ценность.

Тут есть одна весьма любопытная деталь. Имеется в виду семнадцатилетняя дочь хозяйина. Красота ее не теряется даже в этой чудовищной, особенно по сравнению с современными бытовыми условиями, землянке. Но важнее другое. Семнадцатилетняя девушка не прячется от гостей, ее лицо не покрыто, она ничем не смущаясь готовит еду мужчинам... Это было сто сорок лет назад. Это лишний раз говорит, о том, что в большинстве регионов Азербайджана для женщин никогда раньше не существовало большого количества ограничительных мер поведения, якобы освященных Исламом. Они тогда были более свободными, чем теперь некоторые наши женщины в иных религиозных семьях...

ЗАҚАТАЛАНIN ÜÇDƏ İKİSİ YANIB

İyun ayının 5-də Zəkərtala şəhərində bərk yanğı olub. Şəhərin 3-dən 2 hissəsi bilmərrə yanıb. Ona binaən Rusiya qəzetləri evləri yananlar üçün pul cəm edillər. Bu səbəblərə yazıb məlum edirik ki, hər kəs Zəkərtala şəhərinin xalqına Allah rızasına pul vermək istəsə, bizə göndərsin ki, dərhal onlara göndərək.

Badkubənin təzə qubernatoru general Pozen beş gündür ki, Badkubədədir.

«ƏKİNÇİ», 25 İyun 1876

Старая крепостная стена в Загатале

«ƏKİNÇİ»: YAZIRLAR Kİ, İMAMA CƏFƏR VAXTINDA TELEQRAF VAR İDİ

Bizlərdə ibarət ili danışmaq adət olduğuna məktubat gödərənlərimizin çoxu say edir ki, kamallı söz yazsın və əxbaratı yazmağı eyib bilir. Məsələn, Zəkərtala şəhərində olan yanğı, İrəvanda və Cavadda olan sel və qeyri bərəsində yazmırlar, amma yazırlar ki, İmam Cəfər vaxtında teleqraf var idi. Dustan, ibarət ilə yazılan tulani mətləb jurnaldə çap olunur, qəzətdə ona yer olmur.

Zəkərtala şəhərində olan yanğı bərəsində qəzetimizdə yazmışıq ki, oranın əhli üçün pul yaqın edillər. Amma indiyəcən bir qəpik də gödərən yoxdur. Lakin rus qəzetlərinin idarəsinə xaricilər pul gödərillər. Biz ol ehsan edənlərin siyahısına baxdıq, amma orada bir müsəlman adı görmədik. Həqiqət, biz çox biqeyrət tayfayıq ki, xaricilər bizim müsəlman qardaşlarımıza beqədri-məqdur kömək edillər, amma biz bir qəpiyə heyfislənirik.

«Əkinчи», 9 avqust 1876

КРУПНЫЙ ПОЖАР В ЗАГАТАЛЕ. ЕСТЬ ПОМОЩЬ ПОГОРЕЛЬЦАМ, НО ТОЛЬКО ОТ ИНОСТРАНЦЕВ...

В газете от 25 июня сообщается о крупном пожаре в Загатале, в результате которого две трети города было уничтожено. Редакция объявляла сбор средств для погорельцев. В номере от 9 августа газета сообщает, что за прошедшее время не собрано ни одной копейки. Зато в редакции русских газет, тоже объявивших сбор денег, поступило много пожертвований, но...от иностранцев. Автор весьма резко отзывается относительно черствости, равнодушии и не отзывчивости своих соотечественников...

ВНИМАТЕЛЬНО ЧИТАЙТЕ «ЭКИНЧИ»!

Есть добротный сайт <http://www.ourbaku.com>, посвященный Баку и его истории. Сайт имеет раздел о всех российских генерал-губернаторах, правивших Бакинской губернией. Есть в этом разделе статья о Валериане Михайловиче Позене, который правил Бакинской губернией в 1876-1881 гг.

«Точную дату, когда генерал-майор Валериан (Валерий) Михайлович Позен стал Бакинским губернатором, установить пока не удалось. Произойти это могло не ранее конца 1875 г., однако в 1876 г. он уже точно занимал этот пост, что подтверждается сведениями из «Кавказского Календаря на 1877 г.», - отмечают авторы биографической справки.

Точную дату, когда генерал-майор Позен стал Бакинским губернатором, оказывается, легко установить благодаря газете «Экинчи». В номере от 25 июня 1876 года газета сообщает: «Новый губернатор Бакинской губернии генерал Позен вот уже пять дней находится в Баку».

Выходит, что назначение генерала Позена состоялось в июне. Газета «Экинчи» была первой нашей газетой и выходила всего два года. Но она не только выполнила громадную просветительскую задачу, задав азербайджанскому обществу самые передовые ориентиры, но и оставила богатый фактический материал, сохранивший немало ценных исторических сведений, создающих реальные представления о том, как тогда жили, что происходило.

Баку в 1870-е годы

500 İLDƏN ZİYADƏDİR Kİ, İSLAM ZÜLMƏTƏ QƏRQ OLUB

Vamperi adlı bir nemes ki, müsəlman vilayətlərində çox səyahət edib, indi «İslam» adlı bir kitab inşa edib, ol vilayətlərin yerlərini, əhlini, onların adətlərini və qeyrə yazıb elm təhsil etmək bərəsində deyir:

Məğrib, yəni xaçpərəst vilayətləri və Məşriq, yəni İslam vilayətləri elm təhsil etməyə qeyri tövr baxıllar. Məğrib say edir ki, elm xalqa bəyan olsun və hər kəs elm yolu ilə iş tutsun ki, ziyadə mənfəət tapsın. Amma Məşriq elm yollarını xalqdan gizlin saxlayır. Lakin İslam bina olan vaxtda Məğrib və Məşriqin belə təfəvütü olmayıb. Ol vaxtlar həzrət xəlifələr və hər tavana kəsər öz ehsanına məscid və məktəbxanalar bina edəllər idi ki, xalq elm öyrənsin. Ona binaən ki, ol vaxt İslamda olan hükməlar heç bir məmləkətdə yox idi. Elə ki xəlifələrin yerində soltanlar, şahlar, xanlar əyləşdi və xalqın ipi ruhanilərin əlinə düşdü, hökumət əhli xalqı gözü bağlı saxlamaq üçün məktəbxanalardan ancaq şəriət adablarının, boş sözləri bir-birinə yapışdırıb ibarət ilə danışmağın dalincən düşüb, xalqı yoxsul və sərgərdan edib özləri kef və ləzzəti-dünyaya məşğul oldular və nəinki özləri təzədən xalq üçün məktəbxanalar açmadılar, hətta olan məktəbxanalarda mollalıq məsailini araya salıb xalqı elm yolundan uzağa saldılar. İndi Məşriq-zəmin qoca və xəstədir və ol şəxsə aqil deyərlər ki, o, ibarət ilə danışdığı sözləri başa düşmək olmasın və bu aqil kəsər deyirlər elm cavahiriyyəti hər

şeydir. Necə ki, cavahiri çölə atanda hər kəsin əlinə asanlıq düşdü, genə qiymətdən düşər, habelə kamallı sözləri vazeh danışanda onu hər kəs başa düşər, ona binaən söz bilməqdur olur. Bu tövr ilə 500 ildən ziyadədir ki, İslam zülmətə qərq olub, elmdən və dünyadan bixəbər olduğuna yoxsulluqdan mürur və tələf olur. Əgərçi Vamperinin zikr olan kəlamı düşmən sözüdür, amma yaxşı olurdu ki, onu oxuyanlar fikir ilə oxuyaydırlar.

«ƏKİNÇİ», 13 may 1876

КТО НА САМОМ ДЕЛЕ БЫЛ «НЕМЕЦ» ВАМБЕРИ?

В этой публикации «Экинчи», скорее всего принадлежащей перу Г. Б. Зардаби, излагается некоторые суждения А. Вамбери относительно причин явной отсталости стран исламского мира от стран, в которых исповедуется христианство. По мнению автора, лет пятьсот назад между этими двумя мирами никакой существенной разницы не было. Все изменилось, когда в мусульманских странах к власти вместо халифов пришли султаны, шахи, ханы, а судьбой народов вместе с ними стали распоряжаться и священнослужители. Чтобы держать народные массы в неведении, правящие режимы в школах из всех предметов оставили только религиозные. Новые школы уже не появлялись, а в старых образовании было отдано на откуп муллам. Вывод неутешительный: Восток серьезно болен.

«Экинчи» полагает, что слова Вамбери могут многими восприниматься как мнение врага. Но считает, что даже в этом случае следовало бы внимательно читать книгу европейского ученого.

А теперь о «немце» Вамбери.

Армийный Вамбери или Герман Вамбергер (1832 – 1913), который в статье ошибочно называется немцем, на самом деле был венгерским востоковедом, путешественником, полиглотом, происходил из бедной еврейской семьи. Отправившись за знаниями в Сен-Георген, он здесь поступил в Монастырскую коллегию. Средства к жизни он добывал тем, что чистил сапоги монастырским наставником. Учился в Братиславе, Вене, Кечкемете, Будапеште. В 20 лет совершил путешествие в Стамбул, где зарабатывал на жизнь преподаванием европейских языков. В скором времени он устроился на работу в доме Хуссейн Даим-паши, благодаря которому познакомился с Мехмедом Фуад-пашой, у которого получил место секретаря. Благодаря переводам трудов османских историков, Вамбери получил степень члена-корреспондента Венгерской академии наук. В 1858 году он издал турко-немецкий словарь. В 1861 году Вамбери вернулся в Будапешт. Получив несколько гильденов от академии, в этом же году, переде-

шись в дервиша, под именем Рехиди Эфенди совершил путешествие в страны Средней Азии.

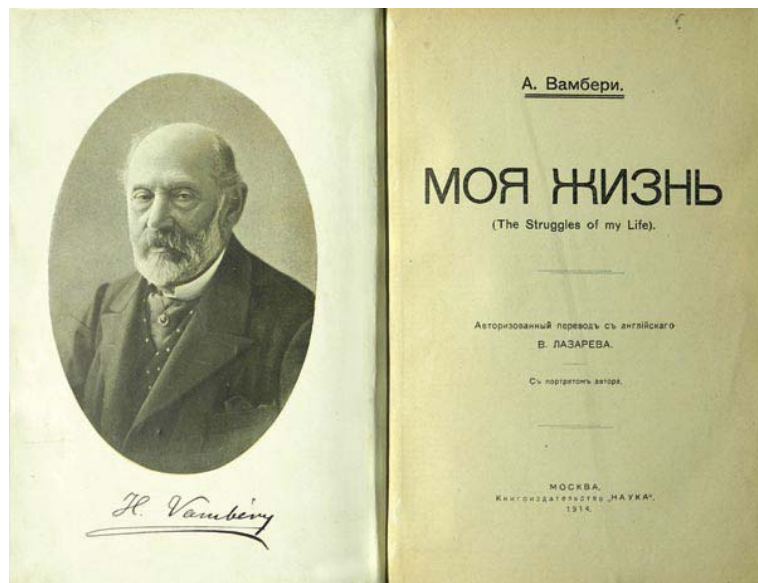
Несколько месяцев он провел в Иране, посетив Тебриз, Зенджан и Казвин. Далее через Исфahan и Шираз в июне он прибыл в Хивинское ханство, а затем в Бухарское ханство.

Обратный путь Вамбери лежал через Герат и Тегеран, где он оставил группу дервишей и присоединился к каравану, идущему в Стамбул. В город он прибыл в марте 1864 года. В том же году вышла его книга о пережитых приключениях.

В Будапеште с 1865 по 1905 гг. преподавал восточные языки в Будапештском университете.

Вамбери писал на немецком, венгерском, английском языках, оставил автобиографию, написанную по-английски. Его сочинения переведены на многие языки, включая русский.

В 2005 г. Британский национальный архив рассекретил документы, согласно которым Вамбери во время своего путешествия был задействован Британской разведкой для противодействия попыткам России расширения сферы влияния в Центральной Азии и на Индийском субконтиненте.

МЫ ПРИВОДИМ НЕБОЛЬШИЕ ФРАГМЕНТЫ ИЗ КНИГИ А. ВАМБЕРИ, В КОТОРЫХ ОН ОПИСЫВАЕТ КАЗНИ ПЛЕННЫХ, А ТАКЖЕ ЖЕНЩИН В ХИВИНСКОМ ХАНСТВЕ

В то время как нескольких пленных уводили на виселицу или на плаху, я увидел совсем рядом, что восемь стариков по знаку палача легли на землю лицом кверху. Им связали руки и ноги, и палач выкалывал всем подряд оба глаза, становясь каждому коленом на грудь и после каждой операции вытирая окровавленный нож о белую бороду ослепленного старца. Какая это жестокая была сцена, когда после ужасного акта жертвы, освобожденные от веревок, хотели встать, оступив помогая себе руками! Некоторые стукнулись головами, многие бессильно падали на землю, испуская глухие стоны; воспоминание об этом, пока я жив, будет приводить меня в дрожь.

Мужчину вешают, женщину закатывают вблизи виселицы в землю по грудь и побивают камнями, а так как в Хиве нет камней, то бросают кесек (твердые комья земли); бедная жертва уже при третьем броске полностью покрывается пылью, истекающее кровью тело ужасно обезображивается, и лишь последний вздох освобождает ее от мучений. Не только супружескую измену, но и другие нарушения религиозных предписаний хан велел карать смертью, так что в первые годы его правления улемам пришлось умерять его религиозный пыл; однако не проходит и дня, чтобы когонибудь не уводили с аудиенции у хана под роковое «Алиб барин» («Взять его»).

EV BUZOVUNDAN ÖKÜZ OLMAZ?

Bizim Qafqaz vilayətinin bir şəhərində iki şəxs bir-birilə söhbət edirlər:

Sual: Əmi, eşitmisənmi ki, Badkubədə bir ildir filankəs «Əkinçi» ismində bir qəzet çıxardır, təzə xəbərlər yazır, hikmət ilə hər şeyi aşkar edir?

Cavab: Filankəs Şirvan vilayətinin Zərdab qəryəsinin sakinini filankəsin oğlu, filankəsin nəvəsi deyilmi? Mən elə bildirdim ki, o qəzeti İvan ya Karapet çıxardır imiş. Mən onun ata-babasını tanıram. Qoy getsin. Ev buzovundan öküz olmaz.

Sual: «Əkinçi» qəzeti deyir ki, zəmanəmiz dəyişilib. İndi elm təhsil etmək gərəkdir. Ona binaən lazımdır elm kitabları gətirdib öz dilimizdə elm öyrənmək.

Cavab: O elmləri öyrənmək bizə

lazım deyil. Niyə ata-babalarımız o elmsiz yolla getdilər, biz gedə bilmədik? Bizim öz elmimiz özümüzə bəsdir və əgər hər kəs o elmləri öyrənmək istəsə, getsin xarici dillərdə öyrənsin. Dəxi elm kitablarını gətirdib öz dilimizə tərcümə edib çap etmək nə lazım? Və əgər çap etdirsək də o kitablardan nə olacaq? Ev buzovundan öküz olurmu?

Sual: «Əkinçi» qəzeti deyir ki, qəzeti ya jurnal oxumaq insanı dünyadan xəbərdar edir, öz dilini öyrədir, məzhəbində qaim edir, ona binaən hamı millətlər səy edib qəzet və jurnallar çap etdirirlər ki, qeyri millətlər arasında paimal olmasınlar. Yoxsa Qazan şəhərli molla kimi, həтта namazın niyyətini də qeyri dildə edəllər ki, deyib: Abəd namazı qaimən.

Cavab: Bunlar hamısı boş sözdür, pul tələsidir. Mən öz dilimizi məgər bilmirəm? Məzhəbdə qaim olmağa qəzet və jurnal oxumaq nə lazım? Kəlmeyi-şəhadət və beş vaxt namaz bəsdir. Millət paimalmı olur? Qazan şəhərli molla xarici içində böyüyüb öz dilini yaddan çıxarmağının bizə nə rücuu var? Xülasə, bizə qəzet ya jurnal gərəkdir deyil və əgər bir-iki axmaq bica yerə zəhmət çəkib qəzet ya jurnal çıxardacaqlar da, ondan bir şey hasil olmayacaq, ona görə ki, ev buzovundan öküz olmaz.

Sual: Əmi, belədə ev sahibindən adam olmaz və buzov gəlib ona sahib olur.

Cavab: Boş sözdür, - deyib qalxıb yola düşür.

«ƏKİNÇİ», 9 avqust, 1876

ПО ПРИНЦИПУ ТОЛСТОГО

Тема этого материала - отношение к газете. Гасан бек Зардаби на этот раз выбрал форму диалога, чтобы мысли, которые его тревожат, стали более доступными и действенными. Спустя три десятилетия в жанре диалога на такую же тему напишет легендарный наш поэт Сабир, но в стихотворной форме. Один из участников диалога задает своему собеседнику вопрос о том, известно ли ему, что вот уже второй год издается газета на азербайджанском языке - «Экинчи». Собеседник отвечает, что да. Он даже знает, кто эту газету издает, знает, кто были родителями этого человека, откуда он. Поэтому ему все это не интересно. Резюмирует свои ответы он поговоркой: «Из замороженного теленка не вырастет бык». Иными словами он считает, что если чего-то у нас не было, значит этого не может быть никогда, на такие вещи способны иностранные господа...

живем и мы...» Он также скептически относится к необходимости переводить научные книги на родной язык. «Какая польза будет из этих книг?» - вопрошает он.

Впереди еще год издания первой азербайджанской газеты. Гасан бек Зардаби все еще надеется на лучшее. Конечно, косность значительной части населения для него очевидна. Но не это самая главная проблема. И среди более или менее образованных, к тому же имеющих значительный материальный достаток людей мало тех, кто национально ориентирован, для кого просвещение народа, преодоление многовековой отсталости является приоритетным интересом, которому стоит посвятить жизнь. Но Зардаби действует по принципу, которому в зрелые годы следовал Лев Николаевич Толстой: «Делай, что должен и будь, что будет».

Задающий вопрос дальше говорит о важности приобщения к наукам, о необходимости просвещения. Собеседник его говорит, что «наши предки жили без всяких наук, с божьей помощью про-

«ƏKİNÇİ VƏ «TAYMS»

Bizim müsəlman tayfası ingilis tayfasından nə qədər geri qaldığını «Əkinçi» qəzetinə və London şəhərində çap olunan «Tayms» qəzetinə baxmaq ilə bilmək olur: «Tayms» qəzeti hər gündə iki dəfə, «Əkinçi» iki həftədə bir çıxır. «Tayms» hər dəfə iki vərəq üstə, «Əkinçi» yarım vərəq üstə çap olunur. «Tayms»ın hər vilayətdə muxbiri var ki, təzə xəbərləri yazıb məlum edir, onun hər fəslini neçə adam yazır. Amma «Əkinçi»ni yazan bir adam olduğuna bəzi vaxtda həтта Badkubədə vaqe olan işlərdən bixəbər olur.

«Tayms» qəzetini ingilisin şəhərlərində oxuyanlar qəzet dəmiryol ilə onlara bir gündə verilməyi çox bilib xahiş edirlər ki, qəzet onlara dəxi tez yetişsin. Ona binaən onu çap edən teleqraf maşını kimi fortepiaonaya oxşayan bir maşın ixtira edib ki, onun hər dişini basanda hər şəhərdə bir hüfuf düzülür. Sonra hamı şəhərlərdə bir saatda, bir dəqiqədə qəzet çap olunub tamam olur. «Əkinçi» qəzetini bir həftəyə güc ilə çap edəndən sonra palçıqlı yollar ilə öküz ərədbəsində, bir aya gedib müştəriyə yetişəndən sonra müştəri bir cüzvi işi olanda qəzeti kənarə qoyub, bıkar olanda ona baxır ya heç baxmır. «Tayms» elannamə çap etməkdən ötrü hər gündə 200 manatdan ziyadə alır, amma «Əkinçi» iki illik müddətində bir manat da almayıb. «Tayms»ın 100 mindən ziyadə müştəri var, «Əkinçi» 300 müştəriyə həsrət çəkir və bir də İngilis məmləkətində «Tayms»dan savayı çox qəzet var ki, hər gündə ya gündə iki dəfə çap olunur və onların hər birini çap edən özünün qəzet çap etmək ixtiyarını 200 min manata satmaz, amma bizim bir «Əkinçi» qəzetimiz var və əgər onu çap etmək ixtiyarını satmağa dursaq, nə ki ona bir qəpik verən olmaz, həтта onu cəbrən də boynuna götürən tapılmaz. Buna səbəb oldur ki, ingilis əhli dünya işində mahir və hər elmdən xəbərdar olduğuna səy edir ki, pul qazanıb, nə ki bu dünyada çox ləzzət ilə zindəganlıq etsin, həтта axirəti gözləyib, məktəbxana və kilsə tikdirib, qeyriləri xristian etməkdən ötrü icmalar bina edir və bu səbəbə onlar kamallı və keyirli sözün qədrini bilir ki, onlardan ol qədər qəzet oxuyan var. Bəli, doğru deyiblər ki, qədr-i-zər zərgər şünəsəd (*Zər qədrini zərgər bilər - Ocaq*). Nəhayət, bizim müsəlman tayfası belə deyil. Axirət gözləyirəm deyibdir ki, 5 gün dünya ömründən ötrü səy etmək nə lazım? Amma bunu fikir eləmir ki, dünyası olmayanın axirəti ham olmaz. Dünyada hamı bir-birilə zindəganlıq cənginə məşğuldur. Hər kəs bu cəngdə qalib oldu, ingilis tayfası kimi həmi dünyanı, həmi axirəti kəsb edə bilir, amma məğlub olan nə ki axirətdən, həтта dünyadan da məhrum olur. Ay qardaşlar, vaxt keçməmiş səy edin ki, elm təhsil edib zindəganlıq cəngində faiq gəlib dünya və axirəti kəsb edə biləsiniz, yoxsa bir qərindən sonra iş tamam olur..

6 dekabr 1876

КТО ВЛАДЕЕТ ИНФОРМАЦИЕЙ, ТОТ РАЗВИВАЕТСЯ...

Чтобы как можно полнее обрисовать ту реальность, в которой существует издаваемая им газета «Экинчи», Гасан бек Зардаби проводит параллели между своим изданием и знаменитой лондонской газетой «Таймс». В статье приводятся такие факты: газета «Таймс» выходит два раза в день, а «Экинчи» - один раз в две недели. В «Таймс» изобрели машину, которая передает набор в другие города, в которых одновременно печатается газета. Печатание одного номера «Экинчи» занимает неделю... Английская газета для каждого своего раздела имеет несколько корреспондентов, в «Экинчи» всю работу, даже типографскую, делает практически один человек. «Таймс» имеет 200 000 подписчиков, для «Экинчи» 300 подписчиков - предел мечтаний. Автор видит непосредственную связь между развитостью англичан во всех сферах жизни с их рвением к получению новых знаний, новой информации... Наша же необразованность, оторванность от научных знаний привела нас к многовековой отсталости, преодолеть которую возможно только просвещением...

«ƏKİNÇİ»: EY QƏPİYƏ MİLLƏT SATAN QARDAŞLAR...

Bir il tamamdır ki, bizim qəzet çap olunur. Ona binaən lazım bilirik ki, bu bir ilin hesabına gedək. Keçən ili rəcəbin əvvəlindən təzə iləcən bizim 600-cən müştərimiz var idi. Bu il indiyəcən 283 bir illik, 57 yarım

Похороны Г.Б. Зардаби. Баку 28 ноября 1907 год

illik müştərimiz var. Bu halda ki, yarım il qurtarıb, onların 283-ü qalıb. Müştərimizin çoxu Quba, Dərbənd və Dağistanın qeyri vilayətlərindəndir. Bizim şəhərlərdən ol qədər yoxdur. Məsələn, Qarabağdan 3, Şirvandan 3, Şəkiddən 3, Lənkərandan 1, Gəncədən 1 adam qəzet apardıdır. Müştərimiz azalmağı çox təəccüblüdür. Əvvələn, qəzetin qiyməti artırılmayıb, onu böyükləndirmişik, onun məzmunu, həтта kağızı yaxşılaşdırıb. Saniyə, bu halda hər səfər Osmanlı xəbərləri yazırıq və indiyəcən dünya Osmanlı işlərindən danışır. Həтта bizim Badkubədə qulluq edənlər hər gündə bu bərədə tel gətirirlər. Pəs bu əsnada bizim qəzetin müştəri azalmağı təəccüb deyil? Əlbəttə, çox təəccübdür. BUNA bir səbəb yoxdur, səbəb bizim qanmazlığımız. Bəzisi biz yazdığımızı fəhm edə bilməyib öz anlamazlığından bizi müsəlmanlara düşmən və yazımızı böhtan hesab edir. Bəzi deyir: bir şey yaz ki, ondan bir qəpik nəf olsun. Yəni millət işlərindən bir qəpiyi artıq tutur. Ey qəpiyə millət satan qardaşlar, siz adınızı müsəlman qoyub qeyrilərin müsəlmanlığına şübhə edirsiniz. Vay, vay sizin halınıza ki, müsəlmanlığın şərtlərindən birəcə namaz qilib, oruc tutmağı bilirsiniz.

«ƏKİNÇİ», 11 iyul 1876

«ВЫ, БРАТЯ МОИ, ПРОДАЮЩИЕ НАРОД ЗА КОПЕЙКУ...»

В этой заметке подводятся некоторые итоги первого года издания газеты «Экинчи». Итоги не радужные. Газета к исходу первого года имеет всего 283 читателей, имеющих годовую подписку. Те, кто имел полугодовую подписку, ее пока не продлили. Большинство подписчиков представляет северные районы Азербайджана. Названы Губа, Дербенд. Печально, что в городе Гяндже, имеющем славные древние культурные традиции, только один человек имеет подписку на «Экинчи». Автор заметки недоумевает: объем газеты увеличен, круг тем расширен, даже бумага стала лучше, а жалающих оформлять подписку стало меньше. «Некоторые говорят: пиши такое, от чего нам была бы польза хоть на копейку. Выходит, что они копейку, то есть собственную выгоду ставят выше интересов нации. Вы, братья, продающие собственный народ за копейку, называя себя мусульманами, ставите под сомнение приверженность исламу других. Горе вам, так как из всех требований к мусульманству вы знаете только молитву и пост», - с горечью заключает автор, коим, скорее всего является сам Гасан бек Зардаби.

Памятник Г.Б. Зардаби в Баку

ELAN

Biz naxoş olduğumuza görə bu ilin axıncı nömrələri öz vaxtında çıxmayacaq və onların haçaq çıxmağı məlum deyil.

29 sentyabr 1877

МЫ – ЗАБОЛЕЛИ...

Номер «Экинчи» от 29 сентября 1877г. открывается объявлением: «Из-за нашей болезни последние номера этого года не выйдут и неизвестно, когда они выйдут».

Этот номер на самом деле оказался последним - газета «Экинчи» закрылась. Причиной тому стали не только материальные трудности, постоянно испытываемые газетой. Исследователи связывают закрытие газеты с начавшейся тогда русско-турецкой войной - симпатии Гасан бека Зардаби были на стороне турок. Решение будто принимал тогдашний генерал-губернатор Баку Позен.

YAPOHNLARA OXŞAYIRIQ, ANCAQ ONLARI VURUB KEÇMİŞİK

Bir insan başqa bir insana oxşadığı kimi, bir xalq da başqa bir xalqa oxşaya bilir. Və mən çoxdan baş sındırırdım ki, bizim gözəl Azərbaycan xalqı hansı xalqa bənzəyir. Çox insanlardan da bunu soruşmuşdum. Biri deyirdi afrikalılara bənzəyirik, o biri deyirdi yox, biz bənzəyirik ingilislərə, üçüncü deyirdi biz guya şimal koreyalılara oxşayıyıq. Ancaq dərindən fikirləşəndə gördüm ki, biz o xalqlara doğrudan da oxşayıyıq, ancaq bir elə də yox. Çox düşünüb daşından sonra bu nəticəyə gəldim ki, dünyada bizə yaponlardan çox oxşayan millət yoxdur.

Yaponları başqa xalqlardan əsas fərqləndirən nədir? Gözləri? Yox, səhv edirsiniz! Yaponların əsas xassəsi budur ki, onlar bir başqa xalqda ya ölkədə yaxşı bir şey görəndə o şeyi götürürlər, ora-burasına əl gəzdirlirlər, o şey əvvəlcədən min dəfə yaxşı və xeyirli olur. Əslində «əl gəzdirlirlər» demək düz deyil, yaponlar əl yox, ağıl gəzdirlirlər.

Mən indi bir misal çəkəcəyəm və o misali oxuyan kimi görəcəksiniz ki, bu sahədə biz yaponlardan nəinki geri qalmırıq, bəlkə hətta onlardan da irəli getmişik.

Götürək AZALın rəhbəri gözəl insan Cahangir Əsgərovu. Bu Cahangir bəy təzə-təzə təyyarə sürən vaxtlar ekrana Daneliyanın «Mimino» filmi çıxır. Filmin qəhrəmanı elə təxminən Cahangir bəyin o vaxtı yaşında bir cavan təyyarəçidir ki, kənd yerində vertolyot sürür. Cahangir bəyin o filmə xoşuna gələn

iki şey oldu: Larisa İvanovna və Miminonun vertolyotla inək aparmağı. Bu inəklə bağlı səhnəni görəndə Cahangir bəyin beynində olan çoxlu qırıqlar elə bil ki, birdən hərəkətə gəldi. Və gənc azərbaycanlı təyyarəçi hesabladı ki, əgər vertolyota bir inək yoz, yeddi-səkkiz inək bağlasan, bir dəfəyə gör nə qədər qazanc olar! Sonra Cahangirin fikri daha da dərinləşdi: əgər bu kiçik vertolyotun yerinə yekə bir təyyarə olsa, qazancı yığıb-yığıdırmaq olmaz!

Aylar keçdi, illər dolandı, təyyarəçi Cahangir Əsgərov oldu müstəqil Azərbaycan Respublikasının yeganə aviasiya idarəsinin rəhbəri. Elə rəhbər olduğu gündən istədi «Mimino» filminə baxarkən ilhamlanıb beynində yaratdığı ixtirani tətbiq eləsin, yəni hər təyyarəyə iyirimi-otuz inək bağlasın. Ancaq indi Cahangir bəy yaşlanmışdı, beyni daha da yekəlmiş, ağırlaşmışdı. İndi görürdü ki, inəkləri təyyarəyə bağlamaq qazanc gətirə bilsə də, əngəli də çoxdu, göydə mələşəcəklər, qorxudan qarınları gedəcək, yerdəkiləri batırıb-bulayacaqlar. Cahangir bəy fikirləşib gördü ki, qazancı başqa cür də artırmaq olar. Əslində hər sənişini təyyarə bir qoyun qiymətinə daşıyır. Yaxın məsafədə olanda bir xoruz ya qaz qiymətinə. Biletin qiymətini üç-dörd dəfə qaldırırsan, hər sənişin bir inək qiymətinə ucaçaq. Elə bil ki, təyyarə bir dəfəyə 100-150 insan yox, 100-150 inək daşıyır. Həm də inək kimi daşınan bu insanlar mələşməzlər, altlarını batırıb-bulayırlar, iplərini qırırlar...

Gözəl və dərin zəkalı insan Cahangir Əsgərov iyirmi ildir ki, Azərbaycan aviasiyasının rəhbəridir, iyirmi ildir ki, sənişinləri inək kimi, yəni bir inəyin qiymətinə daşıyır. Dünyanın heç yerində belə möcüzə yoxdur. Mən bu möcüzəni bir yapona danışdım, təəccübdən gözləri elə bərəldi ki, baxıb gördüm, sən öləsən, bu yapon lap bizim millətə oxşayıq, elə bil salyanlı balasıdır, qarası təzə partlayıb...

Cahangir bəyin bu günlərdə 65 yaş tamam oldu. AZALın müştəriləri onun üçün «Həppi buzov dey» məhərisini oxudular. Prezident cənab Əsgərova «Əməkdar maldar» adını verdi. Siz də deyirsiniz yaponlar belə ağıllıdırlar. Başqa millətlərə baxanda bəlkə ağıllı görünürlər. Ancaq bizim yanımızda yox...

Mirzə ƏLİL

Мы ценим, что тогда он был там

Нушираван рассказал, что к началу войны он нефтяником, работал на море. Как только началась война, он пошел писать в добровольцы. Два раза ему отказывали. С третьего раза его все же взяли. Воевал практически везде – Лачын, Шуша, Агдере, Агдам...

«Есть съемки Чингиза Мустафаева, наверное, вы их видели. Когда колонна выходит из Лачына. Он обращается к военным, называет их бабами, трусами, призывая их не покидать свои позиции. Вот я тогда там находился. Сидел на четвертой от Чингиза БМП. «Куда вы бежите», - говорит Чингиз Мустафаев. А мы не бежим. Мы технику вывозим. Дело в том, что эти БМП русские оставляли Сурету Гусейнову, когда уходили из Гянджи. Как мы потом поняли, они, прежде чем передать машины, спусковые механизмы с них сняли. А без спусковых механизмов как с них будешь стрелять?» - рассказывает мне Нушираван Габилев, все еще смотря мимо меня... «Чингиз был храбрым человеком, но в

жим, мы вывозим технику, потому что она не исправна. Чингиз ставит, на мой взгляд логичный вопрос: если техника не исправна, зачем ее вывозить, прегражайте хотя бы ей путь армянам...

Чингиз спрашивает разных людей, одетых не совсем по военному. Задаёт в том числе вопрос: кто дал приказ покинуть позиции. Отвечают по-разному. Часто говорят: «Командир». Кто командир, кто самый большой командир, неизвестно. Понятно одно: паника. Управление потеряно. Причина бег-

ства (надо признаться, что это есть бегство) не в технике. Все не в технике...

Но Нушираван там был. Испытал всю горечь этого бегства. Не каждому дано это пережить... Может, его тоже кто-то тогда убедил, что они не бегут, а вывозят машины, у которых русские сняли спусковые механизмы...

Нушираван находился в воюющей армии до 1994 года. Когда добровольцев стали отпускать, он тоже демобилизовался. На море он уже не вернулся, здоровье не позволяло. Занимался чем-то другим. А пять лет назад приехал в Россию, живет в Чапаевске. Дети взрослые, семейные. Жена на родине. Тут Нушираван живет один. Отрастил заметный живот. Бреется, видимо, не так часто. Курит постоянно. Видно, что убийство жены племянника, которая, кажется, приходилась родственницей ее собственной супруге, для него создало проблему. С вынесением обвинительного приговора эта проблема можно считать решенной. Теперь дела пойдут, надо полагать, лучше...

Дай Бог... Мы ценим, что тогда он был там...

политике плохо соображал», - добавляет он...

Действительно, Чингиз был невероятно храбрым человеком. Но причем тут политика? Все было ясно как божий день: войска бежали...

Дома я вновь и вновь посмотрел эти кадры. Лачын покидает довольно большая колонна, тут не только БМП. Чингиз Мустафаев на самом деле спрашивает, куда вы бежите. Один из военных отвечает примерно так же, как и Нушираван: мы не бе-

Как я провел лето в боксерских перчатках

4 июля в Самаре третий год подряд стартовал турнир «Лето в боксерских перчатках». Главная особенность этих соревнований, проводимых по инициативе Самарской городской думы и городской федерации бокса, в том, что в них может принимать участие любой желающий. В рамках турнира, который проходит по выходным на самарской набережной и на вертолетной площадке в Управленческом, проводятся спарринги и тренировки.

5 июля было проведено восемь поединков, по результатам которых определили лучшего боксера. Им, как и в предыдущие годы, стал бронзовый призер чемпионата России среди юниоров Марвин Фатуллаев. Несмотря на то, что соперник Марвина был старше и тяжелее, ему удалось в каждом из двух раундов сделать нокаут и выиграть бой техническим нокаутом. Марвин был награжден кубком турнира. Он также получил подарки от организаторов соревнований, которые вручил ему председатель Самарской городской думы, кандидат в мастера спорта А.Б. Фетисов.

ИФТАР У САМАРСКИХ АЗЕРБАЙДЖАНЦЕВ

Каждый год в месяц Рамазан по мусульманскому календарю значительное количество самарских азербайджанцев соблюдает пост. У них сложилась традиция совместного разговения.

ОЧАГ

Информационно-аналитическая газета

Главный редактор
Хейрулла ХАЯЛ.

Учредитель – Региональная общественная организация «Лига азербайджанцев Самарской области».

Адрес редакции и издателя: 443009, г. Самара, ул. Воронежская, дом 9, ГУСО «Дом дружбы народов», офис 205. Телефон 995-35-78 (доб. 312), факс 997-15-84. E-mail: Qardash2008@rambler.ru

Мнение авторов публикаций может не совпадать с мнением редакции.

Время подписания к печати:

по установленному графику - 16.07.2015 г. в 10.00

фактически – 16.07.2015 г. в 10.00

Отпечатано в ОАО «Типография «Солдат Отечества» г. Самара, ул.Авроры, 112б.

Заказ № Тираж 900 экз. Распространяется бесплатно.